

کتاب دوم

تلاوت قرآن

زیر نظر استاد محمد تقی فیاض بخش

سرشناسه:	امیری، مهدی، ۱۳۶۹-
عنوان و نام پدیدآور:	دستورات اخلاق توحیدی / پژوهش و تدوین مهدی امیری، مهدی رضایی؛ زیر نظر محمدتقی فیاض بخش؛ [برای] موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی.
مشخصات نشر:	قم: واژه پرداز اندیشه، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری:	ج ۲: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س م.
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۹۳۴۹۹-۵-۳ ج ۱: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۴۹۹-۶-۰ ج ۲: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۴۹۹-۵-۳
وضعیت فهرست نویسی:	قیفا
یادداشت:	کتابنامه.
مندرجات:	ج ۱. دوام طهارت. - ج ۲. تلاوت قرآن.
موضوع:	طهارت
	Taharat*
موضوع:	قرآن -- تلاوت
	Quran -- Reading
شناسه افزوده:	رضایی، مهدی، ۱۳۷۱-
شناسه افزوده:	Rezaci, Mahdi
شناسه افزوده:	فیاض بخش، محمدتقی، ۱۳۳۲ -
شناسه افزوده:	موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی
رده بندی کنگره:	BP۱۸۵/۲
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۲۵۲
شماره کتابشناسی ملی:	۹۳۶۳۲۱۸
اطلاعات برگرد کتابشناسی:	قیفا

www.ketab.ir

دستورات اخلاق توحیدی

کتاب دوم: تلاوت قرآن

زیر نظر: استاد محمدتقی فیاض بخش

پژوهش و تدوین: مهدی امیری - مهدی رضایی

ناشر: واژه پرداز اندیشه

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۴۹۹-۶-۰

تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۳۷۹۷۴۷۵۰

برای اطلاع از دیگر محصولات مؤسسه، عدد ۱۰ را به سامانه

۰۲۱۳۳۹۸۷۹۹۰ پیامک کنید.

جلوه نور علوی

موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۸۷۹۹۰

سایت: www.jelveh.org

کلیه حقوق مادی و معنوی

این اثر متعلق به مؤسسه

جلوه نور علوی ع است.

۰۲۱۳۳۹۸۷۹۹۰

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۷	قرائت قرآن، تکلم با خدای رحمان
۸	قرآن تبیان فطرت انسانی
۱۱	آداب تلاوت
۱۷	میزان قرائت و توصیه‌ها به برخی سوره‌ها
۱۹	اوقات مناسب تلاوت قرآن
۲۱	روز اول تا روز دهم: اهمیت تلاوت قرآن
۴۸	روز یازدهم: تلاوت مسبحات
۵۱	روز دوازدهم تا روز بیستم: آداب تلاوت
۸۲	روز بیست و یکم: آداب تلاوت
۸۶	روز بیست و دوم تا روز بیست و هفتم: استماع قرآن
۱۰۴	روز بیست و هشتم و بیست و نهم: مراتب قرآن
۱۱۲	روز سی‌ام تا روز چهلم: آثار تلاوت
۱۵۰	فهرست منابع

مقدمه

قرائت قرآن، تکلم با خدای رحمان

قرآن کریم، معدن حکمت و هادی و راهنمای سلوک انسان است؛ کتابی که نوربخش سیر الی الله و نجات‌دهنده از انحرافات و فتنه‌هاست. این نسخه الهی، رهنمون به سعادت و موجب هدایت و رحمتی برای مؤمنان است: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾.

قرآن والاترین معجزه پیامبر گرامی اسلام ﷺ است؛ کتاب قیمتی که در تبیین معارف الهی نه تنها پروردگاران معلقات سبعة و صاحبان شعر و ادب تازی را در بلاغت و شیوایی بیان مبهوت خود نمود بلکه در عمق و محتوا در طول پانزده قرن نورافشانی بر عقول و قلوب بشریت و قیومت بر افکار و ادیان و مذاهب گوناگون الهی و غیر الهی، هیچ‌کس نتوانست با آن حتی در یک سوره کوتاه هم آوردی کند و در تحدی با کتاب الهی سخنی به

۱. یونس، ۵۷؛ ای مردم! یقیناً از سوی پروردگارتان برای شما پند و موعظه‌ای آمده؛ و شفاست برای آنچه در سینه‌هاست و سراسر هدایت و رحمتی است برای مؤمنان.

عمق و زیبایی و متانت قرآن بر زبان جاری نماید.^۱

عظمت و بزرگی قرآن را باید در سرچشمه آن جستجو نمود؛ خداوند متعال در آغاز سوره هود می فرماید: «كِتَابٌ أُخْكِمْتُ آيَاتُهُ لِيُفَصَّلَتْ مِنْ لَدُنِّكَ حَكِيمٍ خَبِيرٍ»^۲؛ قرآن از جانب حکیمی آگاه فرستاده شد تا بندگان از سفره گهربار آن برای سیر در مراتب قرب توشه بگیرند و به ادب الهی آراسته گردند.

قرآن در بیان رسول خدا ﷺ سفره گسترده و خوان کرم الهی برای میهمانان پروردگار در دنیا است.^۳ حق متعال میهمانان خود را به ضیافت خاص خود فرا خوانده تا هرکس به اندازه ظرفیت و بنا بر ذائقه خود از غذاهای متنوع و رنگین آن بهره مند شود؛ به تعبیری، خالق عالم با تنزیل قرآن سفره‌ای به پهنای تاریخ بشریت و با میهمانانی به عدد مؤمنان گسترده است تا انسان‌ها بتوانند به نحو شایسته از آن متنعم گردند.

قرآن تبیان فطرت انسانی

خداوند فطرت انسانی را منطبق بر دین خود قرار داد. جوهره دین بیان توحید است و کتب آسمانی نیز بیانگر دین الهی هستند، فطرت انسانی نیز هماهنگ با قرآن و دین الهی است و هر سه بیانگر یک حقیقت در نظام تکوین و تشریح یعنی کلمه توحید و اسما و صفات الهی در دنیا و آخرت هستند و انسان جامع همه این کمالات بالقوه در فطرت الهی خود است.

۱. «وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَيَّ عَبْدِي فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۲۴﴾ البقرة، ۲۳ و ۲۴.

۲. هود، ۱؛ کتابی است که آیات آن استحکام یافته، سپس از جانب حکیمی آگاه، به روشنی بیان شده است.

۳. رسول خدا ﷺ فرمود: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ مَأْذِنَةُ اللَّهِ، فَتَعَلَّمُوا مِنْ مَأْذِنَتِهِ مَا اسْتَطَعْتُمْ»؛ جامع الأخبار، ص ۱۱۴.

بنابراین دستورات و فرهنگ قرآن و معارف اهل بیت علیهم السلام با خواسته‌های فطری انسان نه تنها هم‌نوایی دارند که حقیقت همه آنها از یک مبدأ سرچشمه و به یک مقصد ختم می‌گردند و آن توحید و ولایت است و انسان فطری، عاشق مخلصی است که در سراسر زندگی به دنبال یک حقیقت می‌گردد و آن مشاهده جلوات توحید و ولایت در میان آیات تکوین و تشریح الهی است و آن را نه در میان استدلال‌های فلسفی و علوم اکتسابی و حصولی، بلکه در جای جای عالم می‌یابد و آیات قرآن هم‌صدا با جهان راهنمای او در کشف آیات آفاقی و انفسی است تا گمشده او را در درون و بیرون به او ارائه دهد.

بر این مبنا آیات قرآنی با آیات انفسی و آفاقی هم‌نوایی دارند و همگی از یک حقیقت خبر می‌دهند؛ و تسبیح‌گویان سیر به سوی توحید را می‌طلبند و لذا هر آنچه انسان موحد در قرآن می‌یابد، حقیقت آن را در خود و جهان آفرینش می‌یابد؛ از این رو، آیات قرآنی به حقیقت انسان و حقیقت دین اشاره دارد و به همین جهت است که معمولاً مشاهدات و مکاشفات بزرگان در حال تلاوت قرآن حاصل می‌شد. در یک کلام می‌توان گفت: انس با قرآن، انس با مراتب باطنی خود است. شاهد سخن، آیه شریفه فطرت است: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَنِيْمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾؛ خداوند در این بیان به انسان توصیه می‌نماید حقیقت خود را با تمام کمالاتش در حالی متعادل به پا دارد و با دین منطبق کند! او باید توجه داشته باشد که این دین همان فطرتی است که خداوند جل جلاله آن را در نهاد همه مردم قرار داده است.

۱. الروم: ۳۰؛ پس حق‌گرایانه و بدون انحراف با همه وجودت به سوی این دین روی آور! سرشت خدا که مردم را بر آن سرشته است؛ برای آفرینش خدا هیچ‌گونه تغییر و تبدیلی نیست؛ این است دین درست و استوار؛ ولی بیشتر مردم معرفت و دانش ندارند.

حال که قرآن، تبیان فطرت انسانی است، انسان هنگام تلاوت قرآن در واقع، مراتب درونی خود را واکاوی می‌کند. پس دستور سلوکی قرائت قرآن در حقیقت توجه به معرفت‌الذات است و سالک با تلاوت آیات الهی در مراتب باطنی خود پیش می‌رود؛ گویی آیات حقیقت خود را می‌خواند و فطرت الهی خویش را در لسان پروردگار تبیین می‌نماید. با توجه به اینکه نفس انسانی ذو مراتب است هر انسانی در هر مرتبه‌ای که باشد با همان مرتبه از قرآن ارتباط برقرار می‌کند و از اقیانوس بیکران کلام الهی بهره‌مند می‌شود. در این باره امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى الْعِبَارَةِ وَالْإِشَارَةِ وَاللَّطَائِفِ وَالْحَقَائِقِ؛ فَالْعِبَارَةُ لِلْعَوَامِرِ وَالْإِشَارَةُ لِلْخَوَاصِّ وَاللَّطَائِفُ لِلْأَوْلِيَاءِ وَالْحَقَائِقُ لِلْأَنْبِيَاءِ». پس قرآن دارای بواطنی است که منطبق با مراتب درونی انسان است؛ همان طور که رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «إِنَّ الْقُرْآنَ ظَهْرًا وَبَطْنًا وَبَطْنُهُ بَطْنٌ إِلَى سَبْعَةِ أَبْطُنٍ».^۱ دستورات و فرهنگ معارف اهل بیت علیهم السلام سالک را به انس حداکثری با قرآن که در حقیقت منظور انسانیت است، سوق می‌دهد تا از طریق فطرت الهی که قرآن در معارف بشری بر محور توحید گشود، متنعم شوند و زنگار از دل و جان بزدایند: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَصْدَأُ كَمَا يَصْدَأُ الْحَدِيدُ؛ جَلَاوَهَا تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ»^۲؛ حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام درباره قرآن فرموده است: «فَاتَهُ رَبِيعُ الْقُلُوبِ»^۳؛ این کتاب دل‌ها را بهاری و تازه می‌کند؛ چون همیشه دارای طراوت و تازگی است.

با این نگاه و رویکرد، انسان اهمیت دستور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

۱. عوالی اللثالی، ج ۴، ص ۱۰۵.

۲. همان، ص ۱۰۷.

۳. نهج الفصاحة، ص ۳۴۳.

۴. نهج البلاغه، ص ۱۶۴.

به امیرالمؤمنین علیه السلام در رابطه با تلاوت قرآن را در می‌یابد: «عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كُلِّ حَالٍ»؛ در هر حالی قرآن را تلاوت کن! به همین خاطر، قرآن کریم در همه دستورات سلوکی حضوری پررنگ دارد. برای نمونه یکی از اجزای مهم نماز، قرائت قرآن است و از آداب وضو، تلاوت آیات الهی است. همچنین محور اصلی نماز شب - به عنوان یکی از دستورات مورد تأکید اسلام - تلاوت آیات قرآن است. خداوند تعالی به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین دستور می‌دهد که شبانگاه قرآن بخوان!^۲

حال که قرآن کریم دارای بواطنی منطبق با مراتب باطنی انسان است، تلاوت قرآن و انس با این کلام گهربار مانند همه دستورات سلوکی نیازمند رعایت آدابی است و برای رسیدن به حقایق آن باید این آداب خاص مورد توجه قرار گیرد.

آداب تلاوت

در کتاب مصباح الشریعة پیرامون آداب تلاوت قرآن کریم چنین نقل شده است: «فَقَارِئُ الْقُرْآنِ مُحْتَاجٌ إِلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ قَلْبٍ خَاشِعٍ وَبَدَنِ فَارِغٍ وَمَوْضِعٍ خَالٍ»^۳؛ قاری قرآن نیازمند سه چیز است: قلبی خاشع، بدنی فارغ از اشتغالات مزاحم، و مکانی خلوت و به دور از اغیار.

در ادامه می‌فرماید: کسی که قرآن را با رعایت آداب خاص آن قرائت کند، شیرینی گفتگو با حق متعال را در می‌یابد و به تناسبی که شخص جزو خواص قرار بگیرد، لحن کلام الهی و اشارات و لطائف خاص آن را درک خواهد نمود. صاحب این مقام که جرعه‌ای از زلال وحی را نوشیده، هیچ حالی را بر این حال

۱. الکافی، ج ۸، ص ۷۹.

۲. «إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنُصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَوْ أَنْتَ تَحْضُوهُ فَتَابَ عَلَيْكَ فَاقْرَأْ مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ»؛ المزمّل، ۲۰.

۳. مصباح الشریعة، ص ۲۸.

خوش ترجیح ندهد و و هرگز حاضر نیست از محضر قرآن کریم خارج گردد. او بهترین و زنده‌ترین و شاداب‌ترین حال و زمان خود را به قرائت قرآن اختصاص می‌دهد و گفتگو با خداوند را بر تمام عبادات مقدم می‌سازد: «فَإِذَا تَفَرَّغَ نَفْسُهُ مِنَ الْأَسْبَابِ... وَجَدَ حَلَاوَةَ مُخَاطَبَاتِ اللَّهِ تَعَالَى عِبَادَةَ الصَّالِحِينَ وَعَلِمَهُ لُطْفَهُ بِهِمْ وَمَقَامَ اخْتِصَاصِهِ لَهُمْ يَفْنُونَ كَرَامَاتِهِ وَبِدَائِعِ إِشَارَاتِهِ فَإِنْ شَرِبَ كَأْسًا مِنْ هَذَا الْمَسْرَبِ لَا يَحْتَارُ عَلَى ذَلِكَ الْمَحَالِ حَالًا وَعَلَى ذَلِكَ الْوَقْتِ وَقْتًا بَلْ يُؤْتِرُهُ عَلَى كُلِّ طَاعَةٍ وَ عِبَادَةٍ لِأَنَّ فِيهِ الْمُنَاجَاةَ مَعَ الرَّبِّ بِلَا وَسِطَةٍ».

خداوند درباره خواص از مؤمنین می‌فرماید: «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانٍ تَنْقَسِرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»؛ هنگام تلاوت آیات الهی - که برترین و زیباترین سخن است - تمام جوارح و جوانح ایشان به خاطر خشیت الهی به لرزه می‌افتاد و قلبشان ذاکر به ذکر الهی می‌شد. عده‌ای قرآن را ایستاده تلاوت می‌کردند و پیامبر اکرم ﷺ روی نوک پا می‌ایستادند. این حال حضرت نشان از این داشت که تمام توجه ایشان به حقیقت قرآن است و وجود مبارک پیامبر ﷺ هنگام تلاوت ذوب در توحید می‌شدند. در احوالات علامه بحر العلوم رحمته الله علیه نقل شده است که ایشان وقتی نام قرآن می‌آمد، بسیار احترام می‌کرد و اگر در اتاقی قرآن بود، نمی‌خواستند و پایش را دراز نمی‌کرد؛ زیرا تفخیم قرآن، تفخیم توحید و ساحت قرآن، ساحت ولایت است. مجموعه پیش روگزیده‌ای از اشارات قرآنی و روایی و بیانات اهل معنا پیرامون قرآن است. از آنجا که در همه مکاتب اخلاقی اهتمام به قرآن جزو اهم دستورات سلوکی بوده و در مکتب تربیتی آیت حق، ملاحسینقلی همدانی رحمته الله علیه شاگردان موظف بودند همه

روزه مقدار قابل توجهی از آیات الهی را تلاوت کنند و با آن مانوس باشند، کتاب حاضر بر اساس یک اربعین تنظیم شده و اهل دل می‌توانند هر روز قبل از تلاوت قرآن به بیانات یک روز از اربعین کتاب مراجعه کنند.

اکنون به برخی از آداب تلاوت و ورود به محضر قرآن اشاره می‌شود:

۱. صدای زیبا و محزون

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «لِكُلِّ شَيْءٍ حَلِيَّةٌ وَحَلِيَّةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ»؛ هر چیزی زینتی دارد و زینت قرآن، صدای زیباست. قرآن کریم را باید با صدایی خوش و زیبا خواند. خانم‌ها نیز در جایی که مرد نامحرم صدایشان را نمی‌شنود، می‌توانند با صدای زیبا قرآن بخوانند. ملاک صدای زیبا این نیست که خواننده فقط لذت ببرد؛ بلکه صدای زیبا آن است که در دل شنونده ایجاد خشیت کند. قاری قرآن ابتدا باید قلب خودش را منقلب کند تا بتواند قلوب دیگران را به حرکت در آورد.

وقتی انسان با حزن قرآن بخواند، قرآن بر روح او می‌نشیند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَأَقْرَعُوهُ بِالْحُزْنِ»؛ قرآن با حزن نازل شد، پس شما هم با حزن قرآن بخوانید! منظور از حزن در روایت شریفه، حزن ممدوحی است که موجب انس با خداوند صلی الله علیه و آله و عالم ملکوت می‌گردد که وطن حقیقی انسان است.

۲. ترتیل

خداوند جل جلاله به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین می‌فرماید: «وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً»؛ قرآن را با ترتیل بخوان! حضرت رسول صلی الله علیه و آله در توضیح این

۱. الکافی، ج ۲، ص ۶۱۵.

۲. همان، ص ۶۱۴.

۳. المزمّل، ۴.

آیه فرموده است: «بَيْنَهُ بَيِّنَاتٌ وَلَا تَنْتُهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَلَا تَهْدُهُ هَذَّ الشَّعْرِ»؛ قرآن را بریده بریده نخوان! طوری تلاوت کن که کلماتش واضح به گوش شنونده برسد و بتواند آن را درک کند. همچنین مثل کسی که دانه را پراکنده روی زمین دانه می‌پاشد، کلمات قرآن را پراکنده مخوان و قرآن را مثل شعر تلاوت نکن! سپس حضرت قاعده ترتیل قرآن را این‌گونه بیان می‌فرماید: «قِفُوا عِنْدَ عَجَائِبِهِ حَرِّكُوا بِهِ الْقُلُوبَ وَلَا يَكُونُ هَمًّا أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ»؛ قاری قرآن وقتی با عجایب آیات الهی برخورد کرد، تأمل کند و قلبش را با آیات قرآن گره بزند! باید به قلب فرصت داد و از آن آیه به سرعت عبور نکرد. تمام همت انسان این نباشد که سوره را زودتر تمام کند؛ به همین خاطر است که اساتید اخلاق به شاگردان خود دستور می‌دادند روزی چند صفحه قرآن بخوانند و حداقل در چند آیه از آن تأمل و دقت نمایند.

۳. تدبیر

قاری قرآن باید هنگام تلاوت تدبیر کند. تدبیر یعنی وقتی انسان آیه‌ای را می‌خواند، مراحل اولیه واژه‌شناسی، نکات ادبی و بلاغی را در نظر گرفته و با لحاظ سیاق آیات قبل و بعد، سعی در فهم آیه داشته باشد. امام زین‌العابدین علیه السلام می‌فرماید: «آيَاتُ الْقُرْآنِ حَزَائِنٌ فَكَلِّمْنَا فَتَحَتْ خِزَانَةً يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْظُرَ مَا فِيهَا»؛ آیات قرآن گنجینه‌هایی هستند که هرگاه در گنجینه را باز کردی، سطحی به آن نگاه نکن و گنج را زیر و رو کن! قرآن کریم عهد و پیمان الهی با انسان هاست. می‌فرماید: وقتی قرآن می‌خوانی ببین خداوند با تو چه پیمانی بسته است! مبادا سرسری عبور کنی که اگر چنین کردی، روزی خواهد آمد که همین آیات را به تو عرضه می‌کنند و می‌گویند: ما

۱. النوادر (للراوندي)، ص ۳۰.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۶۰۹.

این پیمان را از تو گرفتیم؛ در آن موقع اگر بگویی: حواسم نبود، از تو این توجیه را نمی‌پذیرند. خداوند متعال می‌فرماید: ﴿أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ﴾؛ به عهدم وفا کنید تا به عهدتان وفا کنم! وقتی کسی در رتبه خودش به عهد بندگی در درگاه الهی وفا نکند، خدا هم به عهدش وفا نمی‌کند. عهد خداوند، تربیت و هدایت انسان و فراهم کردن زمینه رشد استعدادهای اوست.

۴. خضوع و خشوع

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يَخْضَعْ لِلَّهِ وَلَمْ يَرِقْ قَلْبُهُ وَلَا يُشِئُ حَزْناً وَوَجْلاً فِي سِرِّهِ فَقَدْ اسْتَهَانَ بِعَظْمِ شَأْنِ اللَّهِ تَعَالَى»؛ کسی که هنگام قرائت قرآن قلبش رقیق و خاضع نشود و حزن ممدوح بر آن جاری نگردد و باطنش جلا نگیرد، شأن عظیم پروردگار را تحقیر کرده است! با بهره‌مندی از این بیان امام علیه السلام می‌توان خود را محک زد که هنگام تلاوت قرآن چه حالی به انسان دست می‌دهد؟! در کلامی دیگر، حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید: «لَقَدْ تَجَلَّى اللَّهُ لِحَلَّتِيهِ فِي كَلَامِهِ وَلَكِنْ لَا يُبْصِرُونَ»؛ یعنی خداوند در کلامش بر بندگانش تجلی کرده است ولی مردم نمی‌بینند. بر این اساس، بهترین زمانی که انسان می‌تواند خدا را ببیند، هنگام تلاوت قرآن است. یکی از اساتید اخلاق به شاگردش دستور تلاوت قرآن را داد. بعد از مدتی شاگرد به استاد گفت: من انس خوبی با قرآن برقرار نموده و حال خوشی پیدا کرده‌ام. استاد به او گفت: وقتی می‌خواهی قرآن بخوانی، توجه داشته باش که این قرآن کلام پروردگار است و چنان باش که گویا خداوند هم اکنون با تو مستقیماً سخن می‌گوید و ادب تلاوت را حفظ کن!

۱. البقرة، ۴۰.

۲. مصباح الشریعة، ص ۲۸.

۳. عوالی اللالی، ج ۴، ص ۱۱۶.